ДО 90-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО НДІ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ІНВАЛІДНОСТІ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ, ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

А. В. Іпатов, О. М. Мороз, І. Я. Ханюкова, А. О. Маметьєв, Н. О. Гондуленко, Л. В. Кузьміна, Ю. І. Коробкін

ДУ «Український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності МОЗ України», м. Дніпро

Рівень цивілізованості суспільства певним чином визначається ставленням до найнезахищених верств населення, особливо до інвалідів. Рівнем інвалідності характеризується не тільки рівень здоров'я населення, але й економічне та соціальне благополуччя країни. Сьогодні в Україні, як і у всьому світі, кількість інвалідів на частку населення постійно зростає. Нині, в умовах радикального реформування держави, яке переживає Україна, зазнають змін зміст та шляхи вирішення медико-соціальних проблем інвалідності, основи соціального захисту інвалідів.

За даними моніторингу, який щорічно проводить інститут понад 40 років, 6,0 % населення України складають інваліди; в країні перебувають на обліку у Пенсійному фонді понад 2,6 млн. інвалідів (станом на 01.01.2016 р.).

Державна установа «Український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності Міністерства охорони здоров'я України», до 1993 року відомий як Дніпроий НДІ відновлення та експертизи працездатності інвалідів (ДІВЕПІН) Міністерства соціального забезпечення є головним, і, по суті, єдиним закладом на Україні, що забезпечує наукове вирішення проблем інвалідності та є вищим консультативним закладом із питань медико-соціальних проблем інвалідності, який має багаторічний досвід роботи з наукового забезпечення та удосконалення медико-соціальної допомоги населенню країни.

У 2016 році – 90 років наукової та науково-практичної діяльності інституту. Сьогодні наш відомий науковий заклад не лише підбиває підсумки творчої діяльності колективу, але й аналізує, зіставляє досягнуте з можливим, накреслює великі плани на майбутнє, шукає шляхи та методи покращання своєї роботи на користь українських громадян.

У 1926 році за постановою Уряду в місті Дніпропетровську Народним Комісаріатом соціального забезпечення УРСР був організований Український науково-дослідний інститут відновлення працездатності та організації праці інвалідів. Спочатку в ньому працювали 52 співробітники. Інститут розташовувався в двоповерховому приміщенні колишнього середнього духовного училища. Основним завданням інституту було медичне обстеження хворих та інвалідів із числа військовослужбовців і членів їхніх сімей, водночас, проводились наукові дослідження.

У 1941 році, в перші дні Великої Вітчизняної війни Дніпропетровський інститут відновлення та експертизи працездатності інвалідів був евакуйований до Ворошиловградської області, де на його базі був організований евакогоспіталь, реорганізований потім у польовий госпіталь, який пройшов довгими шляхами війни.

Незважаючи на величезні труднощі перших повоєнних років, у Дніпропетровську було відновлено науковий заклад медико-соціальної допомоги інвалідам війни і праці. У 1946 році у тому ж приміщенні, де розташовувався інститут до війни, була організована філія Українського Центрального науково-дослідного інституту експертизи працездатності та організації праці інвалідів (УкрЦІЕПІН), розташованого у м. Харкові. У 1958 році цій філії було надано статус самостійного інституту, його назва стала «Дніпропетровський НДІ відновлення і експертизи працездатності інвалідів (ДІВЕПІН)».

П'ятдесяті-шістдесяті роки минулого сторіччя, за часів керування інституту д. м. н., професором Г. С. Ланцетовою, стали важливим періодом його розвитку. Було розпочато і завершено будівництво нових багатоповерхових клініко-лабораторних корпусів, розширена клінічна і лабораторна бази, організовано 12 наукових і клінічних підрозділів, у тому числі терапевтичне, неврологічне, хірургічне, психіатричне, офтальмологічне, отоларингологічне та травматологічне відділення, укріплений кадровий склад.

В усі подальші роки інститут розвивався, зростала його роль в організації, методичному забезпеченні медико-соціальної та експертної допомоги населенню України, профілактиці інвалідності. Значно покращалася в інституті також підготовка і підвищення кваліфікації лікарів-експертів та наукових співробітників вищої кваліфікації. Результати наукових досліджень використовувались як наукова база в розробці законодавчих, нормативних документів і державних програм щодо медико-соціальних проблем інвалідності в Україні. Клінічна база інституту збільшилася до 300 ліжок.

У 1975 році ДІВЕПІН став самостійним та був розширений за рахунок відкриття до його філії у Вінниці. У 1979 році на базі інституту створена кафедра лікарсько-трудової експертизи Дніпропетровської медичної академії.

Від 1999 року і донині інститут очолює Анатолій Володимирович Іпатов, відомий фахівець у галузі організації охорони здоров'я. За фахом – лікар-

педіатр, 15 років працював головним лікарем обласної дитячої лікарні м. Дніпропетровська, потім упродовж 4 років керував відділом охорони здоров'я Дніпропетровської області.

Деякий час Анатолій Володимирович Іпатов очолював кафедру медико-соціальної експертизи ДДМА. У 2001 році йому було присвоєно вчене звання професора. Свій організаторський досвід і творчий потенціал він спрямував на зростання ролі та авторитету кафедри в усіх напрямках її діяльності. Докорінно була оновлена матеріальна база кафедри, налагоджені тісні зв'язки з головними експертами й обласними МСЕК та Інститутом. Перебудова навчального процесу на кафедрі максимально була спрямована на вирішення сучасних практичних проблем лікарів-експертів та реабілітологів МСЕК.

Його заслуги перед суспільством були відзначені званням «Заслужений лікар України». Він має орден «За заслуги» III ст., орден «За заслуги» II ст., «За заслуги» I ст., орден Української Православної церкви св. рівноапостольного князя Володимира II ст., орден Української Православної церкви св. преподобного Нестора Літописця Києво-Печерського.

Відзначений грамотою святого рівноапостольного князя Володимира I ст., грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою МОЗ України, відмінник охорони здоров'я. Автор понад 400 наукових праць, у т. ч. монографій – 7, посібників – 29, аналітико-інформаційних довідників – 16, методичних рекомендацій – 26. Свій організаторський досвід і творчий потенціал він скерував на зростання ролі та авторитету інституту в усіх напрямках його діяльності, ним упроваджено проведення щорічних конференцій.

Незважаючи на дефіцит фінансування з державного бюджету, останнім часом за його ініціативою та сприянням була придбана нова діагностично-лікувальна апаратура, сучасний новий кабінет рентген-діагностики, відкриті зали лікувальної фізкультури, в яких займаються інваліди та хворі, а також тренуються спортсмени паралімпійської збірної України, відкрито відділення реабілітації та відновлено фізіотерапевтичний кабінет.

За ініціативою директора на території інституту підтримується храм на честь ікони Божої Матері «Отрада и утешение», музей історії інституту.

А. В. Іпатов – не тільки досвідчений господарник і стратег. Це людина, яка думає державними категоріями. За його участю була розроблена значна частка нормативних документів з питань соціального захисту населення. Іпатов є керівником наукової теми і контролює виконання науково-дослідних тем в інституті.

У важливій та складній науково-дослідній роботі провідна діяльність в інституті – це підвищення рівня наукових досліджень, безпосередня участь у розробці законів та нормативних документів стосовно медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів, робота з підготовки кадрів вищої кваліфікації, виконання дисертаційних та науково-дослідних робіт.

З початку 60-х років співробітниками інституту було захищено 54 кандидатських та 16 докторських дисертацій (епідеміологія інвалідності, профілактика інвалідності, медико-соціальна експертиза, реабілітація інвалідів, організація медико-соціальної допомоги).

В інституті у наукових підрозділах працюють – 31 співробітник.

Докторів мед. наук – 2, кандидатів мед. наук – 22. Один співробітник – заслужений лікар України, 1 – професор, 7 – старших наукових співробітників. Тут працює 41 лікар вищої категорії.

Про якість роботи інституту свідчать:

- підтверджений акредитаційний сертифікат вищої категорії;
- свідоцтво про атестацію на відповідність клініко-діагностичної лабораторії критеріям атестації, також атестація на право проведення вимірювань у сфері державного метрологічного нагляду;
- ліцензія на медичну практику (терапія, кардіологія, неврологія, хірургія, офтальмологія, отоларингологія, ортопедія і травматологія);
- ліцензія державної служби на лікарські засоби і вироби медичного призначення (придбання, зберігання, перевезення, відпуск наркотичних засобів, психотропних речовин).

За останні 5 років в інституті щорічно виконуються 6 НДР, які визначають основну інноваційну стратегію та здобуття нових знань у сфері питань, що стосуються інвалідів, а також вирішують найбільш актуальні проблеми медико-соціальної експертної допомоги населенню України.

Основним напрямком наукової діяльності відділів інституту упродовж останніх років є розробка актуальних питань профілактики інвалідності, вдосконалення оцінки стану життєдіяльності, вивчення причин інвалідності та розробка типових програм реабілітації при основних інвалідизуючих захворюваннях.

Була розроблена концепція медико-соціальної експертизи та реабілітації в Україні, структурна модель реабілітації інвалідів, напрямки вдосконалення медико-експертної допомоги; визначені причини інвалідизації населення працездатного та молодого віку та запропонована система профілактики і зниження інвалідності в Україні.

Кількість опублікованих співробітниками інституту наукових робіт за останні 5 років (2011–2016) складає:

- монографій – 5;
- наукових публікацій – 562;
- посібників та методрекомендацій – 29;
- збірників – 5;
- проектів уже діючих законодавчих та нормативних документів – 16;
- авторських свідоцтв та патентів – 33;
- позитивних рішень по заявках – 21;
- нововведень – 60.

Щоквартально видається науковий журнал інституту «Український вісник медико-соціальної експертизи».

Захищені за останні 5 років: 2 докторських та 8

кандидатських дисертацій.

Інститут у своїй роботі взаємодіє з установами медико-соціальної експертизи України, органами соціального захисту населення, з органами й установами охорони здоров'я, культури, зайнятості, освіти, фондами та з громадськими організаціями інвалідів і іншими організаціями й установами, які здійснюють діяльність в області медико-соціальної експертизи і реабілітації інвалідів.

Як свідчить практичний досвід, організаційна система медико-соціальної експертної допомоги, яка є її складовою частиною, виходить за межі системи охорони здоров'я, тому що вона діє на стику останньої з системою соціального захисту та юридичного забезпечення населення щодо вирішення соціальних питань.

Цілком логічно поступово вводити до неї елементи страхової медицини, яка працює за різних фінансових умов та забезпечується в теперішній час такими структурами, як Фонд соціального страхування з тимчасової непрацездатності, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, страховими компаніями стосовно страхового забезпечення військовослужбовців та інших категорій населення, які підлягають страхуванню внаслідок особливих умов праці.

Але слід враховувати негативний досвід введення обов'язкового державного страхування, в країні з аналогічною українській охороні здоров'я системою (наприклад, Росія); не у всьому прийнятний, дуже витратний процес організації і реалізації основних принципів страхової медицини, наприклад по досвіду США.

Тому проблема реформування охорони здоров'я стосується всіх – суспільства, медичного персоналу, вищої медичної освіти, медико-соціального забезпечення також.

Ученою радою інституту були затверджені перспективні пріоритетні напрями наукової діяльності Інституту, що виконуються нині:

– комплексний моніторинг інвалідності; вирішення проблеми медико-соціальної експертизи зниження життєдіяльності;

– наукове обґрунтування реформування служби медико-соціальної експертизи;

– наукове обґрунтування й опрацювання системи медико-соціальної реабілітації інвалідів в Україні;

– обґрунтування форм та методів організаційно-методичної роботи інституту;

– підготовка проектів законодавчих і нормативних документів щодо питань соціального захисту населення.

На сучасному етапі інститут планує і виконує НДР відповідно до низки державних програм та наказів, бере участь у реалізації цих важливих для здоров'я населення документів:

1. Державна цільова соціальна програма «Цукровий діабет на період до 2018 року»;

2. В рамках бюджетної програми середньострокового пріоритетного тематичного напрямку інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки «Впровадження нових технологій та обладнання для високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики», зокрема пункту 10 «Розроблення нових методів діагностики, лікування та профілактики найбільш поширених захворювань людини» Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2012 № 294 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки»;

3. В рамках бюджетної програми середньострокового пріоритетного тематичного напрямку інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки «Впровадження нових технологій та обладнання для високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики»;

4. Галузеві програми Міністерства охорони здоров'я України щодо вирішення найважливіших проблем інвалідності.

Колектив інституту активно співпрацює з установами та науковими центрами ближнього та дальнього зарубіжжя та України, такими як:

- Міністерство праці і соціальної політики України;
- Проблемні комісії МОЗ і АМН України;
- Інститут геронтології АМН України;
- Інститут урології АМН України;
- Інститут нефрології АМН України;
- Інститут кардіології ім. М. Д. Стражеска АМН України;
- Інститут фтизіатрії і пульмонології імені Ф. Г. Яновського АМН України;
- Український НДІ очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова АМН України;
- Інститут хірургії і трансплантології АМН України;
- Дніпропетровська державна медична академія;
- Український інститут громадського здоров`я;
- Національний університет післядипломної освіти лікарів ім. П. Л. Шупіка;
- Київський НДІ отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка;
- Український державний НДІ гастроентерології АМН України;
- Харківський НДІ ортопедії і травматології ім. проф. М. І. Ситенка;
- Український державний НДІ реабілітації інвалідів;
- Дніпропетровський державний університет;
- НДІ медико-екологічних проблем Донбасу та вугільної промисловості;
- Український НДІ медичної реабілітації та курортології;
- Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В. П. Комісаренка;
- Інститут травматології та ортопедії (директор Г. В. Гайко);
- Інститут протезування та протезобудування (директор А. Д. Салєєва);

- ГУ «НИИ медико-социальной экспертизы и реабилитации» МЗ Республики Беларусь.

Наукова тематика інституту виконується за такою структурою.

1. Відділ медико-соціальної експертизи та реабілітації при внутрішніх, нервових хворобах та психосоматичних розладах:

– група кардіології;

З 1986 року кардіологічна служба інституту була виділена у самостійний структурний підрозділ, що було зумовлено значним зростанням питомої ваги серцево-судинних захворювань і їх провідною роллю в інвалідизації населення України.

Підвищення якості роботи МСЕК: вивчення, розробка та стандартизація сучасних підходів до медико-соціальної експертизи і реабілітації інвалідів унаслідок хвороб системи кровообігу були в останні десятиліття пріоритетною науковою проблемою кардіологічного підрозділу.

Наукові дослідження були присвячені розробці принципів медико-соціальної експертизи та реабілітації в разі таких розповсюджених кардіологічних захворювань, як гіпертонічна хвороба та ішемічна хвороба серця, станам після шунтування та стентування коронарних артерій.

Накопичений досвід лікування артеріальної гіпертензії та розроблені підходи до проведення медико-соціальної експертизи в разі неускладненого перебігу гіпертонічної хвороби сприяли за останні роки значному зниженню питомої ваги гіпертонічної хвороби в структурі первинної інвалідності серед дорослого і працездатного населення. Для практичного використання МСЕК України були також розроблені сучасні підходи до проведення клініко-експертного обстеження та визначення об'єктивних критеріїв обмеження основних категорій життєдіяльності у хворих на ІХС, які перенесли оперативні чи ендоваскулярні втручання на серці, що сприяло об'єктивізації процесу винесення експертного рішення та попередженню експертних помилок при огляді даного контингенту.

Завдяки розвитку кардіологічної і кардіохірургічної служби в Україні, а також активному використанню сучасних стандартів клініко-експертної діагностики хворих на ІХС останніми роками сталися позитивні зміни, що намітили стабільність у показниках первинної інвалідності внаслідок ІХС.

В останні роки проводилися дослідження за фундаментальною тематикою, що пов'язані з вивченням наслідків хірургічних корекцій вроджених вад серця. Організація повномасштабної кардіохірургічної допомоги при вроджених вадах серця не зупинила зростання кількості хворих із цією патологією, які звертаються в заклади МСЕ за соціальною підтримкою. Проведене обстеження 327 осіб молодого віку з корегованими вродженими вадами серця свідчить, що з використанням нових технологій у їхньому подальшому житті домінують переважно не кардіологічні, а соціально-психологічні проблеми (порушення інтелектуального функціонування, психоемоційного і вегетативного стану; виконання соціальних ролей у сім'ї, на роботі, в суспільстві). Саме з появою даних проблем пов'язані значні соціально-економічні втрати, яких зазнає суспільство при постійно зростаючій кількості кардіохірургічних пацієнтів. Істотним ускладненням у вивченні зв'язку серцево-судинної патології з нервовими розладами була необхідність диференціації біохімічних, фізіологічних і соціальних факторів

В інституті був проведений пошук фізіологічних і патофізіологічних узагальнень, необхідних для глибокого розуміння суті змін, що відбуваються в організмі хворого, та використання отриманих знань для організації широкої медичної діяльності з подолання наслідків даної патології. В ведучих напрямках реабілітації, за результатами проведеного дослідження, вперше наголошується корекція нейроваскулярних і нейроімунних порушень у кардіохірургічних пацієнтів, модуляція яких дозволить кардинально змінити функціонування нервових клітин і нейрональних асоціацій, створюючи тим самим основу саногенеза.

На сучасному етапі проводиться науково-дослідна робота: визначаються причини та фактори інвалідизації при вадах розвитку клапанного апарату серця та пролапсу мітрального клапану для наукового обґрунтування і розробки сучасних стандартів встановлення інвалідності та напрямів реабілітації з урахуванням можливостей діагностики та контролю за перебігом захворювання.

Кардіологічний підрозділ інституту багато років тісно співпрацює з Дніпропетровською медичною академію; Дніпропетровським обласним клінічним центром кардіології та кардіохірургії, Інститутом кардіології імені академіка М. Д. Стражеска, Національним інститутом серцево-судинної хірургії ім. М. Амосова, Дніпропетровським університетом ім. О. Гончара.

Щорічно проводиться аналіз інвалідності внаслідок серцево-судинних захворювань областях та в Україні в цілому, вивчаються діагностичні помилки МСЕК. Отримані дані використовуються в разі надання консультативно-методичної допомоги МСЕК України.

Результати наукової діяльності кардіологічного відділу тільки за останні 5 років представлені в 2-х дисертаційних роботах, монографії, 2-х науково-методичних посібниках, 4-х методичних рекомендаціях, 2 патентах, 4 стендових доповідях на Європейських Конгресах кардіологів, щорічних доповідях на Конгресах кардіологів України, матеріалах конференцій різного рівня. Результати проведених наукових досліджень знайшли широке використання у практичній діяльності ЛПЗ та медико-соціпльних експертних комісиях.

– терапевтична група;

Провідними напрямками наукових досліджень терапевтичного підрозділу були розробка критеріїв обмеження життєдіяльності та принципів медико-соціальної експертизи при захворюваннях внутрішніх органів, зокрема, хворобах органів дихання, у тому числі й професійного ґенезу й коморбідних станах та хворобах органів травлення, таких як виразкова хвороба шлунка та дванадцятипалої кишки,

гепатити та цирози печінки. Були розроблені та науково обґрунтовані підходи до оцінки реабілітаційного потенціалу та прогнозу в інвалідів внаслідок хвороб внутрішніх органів. Одним з важливих розділів наукової діяльності підрозділу є вивчення епідеміології та медико-соціальних факторів, що спричиняють інвалідність в разі захворювань внутрішніх органів і проведення моніторингу інвалідності по регіонах України. Також активно розробляються та впроваджуються в практику нові сучасні технології медико-соціальної та професійної реабілітації інвалідів унаслідок хвороб внутрішніх органів, практичні рекомендації щодо профілактики інвалідності.

Впровадження сучасних стандартів надання медичної допомоги, основою яких є міжнародні рекомендації, засновані на принципах доказової медицини, в практику та теорію медико-соціальної експертизи значно покращило рівень надання медико-експертної та реабілітаційної допомоги населенню України, що дало змогу знизити рівень інвалідності.

Застосування сучасних інструментів кількісної та якісної оцінки ступеня функціональних порушень і обмежень дає змогу оптимізувати надання медико-експертної допомоги та підняти її на більш високий рівень. Дотримання запроваджених технологій під час оцінки стану життєдіяльності та складання ІПР для інвалідів унаслідок хронічного обструктивного захворювання легень та бронхіальної астми з контролем ефективності їх виконання, з використанням сучасних оціночних респіраторних шкал (CAT, mMRC, ACQ та ін.), постбронходилатаційних показників $ОФВ_1$ та індексу Тиффно, аналізу кількості загострень, обсягу підтримуючої терапії та її відповідності стандартам у залежності від тяжкості захворювання дає можливість об'єктивізації та уніфікації процесів МСЕ і реабілітації інвалідів.

Для оцінки стану життєдіяльності хворих із захворюваннями печінки запропоновані науковообґрунтовані критерії медико-соціальної експертизи, які містять своєчасне діагностичне тестування, віросологічні тести, оцінку тяжкості захворювання, оцінку фіброзу (біопсія печінки, еластографія (FibroScan) та панелі біомаркерів сироватки (FibroTest), поза-печінкових проявів ХГС, наявність супутніх факторів, що можуть пришвидшити прогресування захворювання, дають змогу прогнозувати ефективність лікування захворювань печінки, динаміку активності процесу, стабілізації або прогресування фіброзу, правильно визначити обмеження життєдіяльності.

Терапевтичний підрозділ також проводить щорічно аналіз рівня первинної інвалідності внаслідок захворювань органів дихання, органів травлення, ендокринної системи, нирок, кровотворних органів та ін. по областях та в Україні загалом, надання медико-експертної допомоги, проводиться організаційно-методична робота у МСЕК України. Надається медико-експертна допомога хворим з складними випадками та рідкісними захворюваннями, які спричиняють труднощі в разі винесення експертного рішення під час огляду в МСЕК. Щорічно на базі терапевтичного підрозділу проходять обстеження та лікування більше тисячі хворих.

Результати наукової діяльності за останні 5 років представлені в 2 дисертаційних роботах, монографії, 4 методичних рекомендаціях, 1 патенту, 5 стендових доповідях на Конгресах Європейського респіраторного суспільства, матеріалах конференцій та включені до програми міжнародних конгресів, що тривали в Голландії, Іспанії, Німеччині й ін.

Терапевтичний підрозділ інституту тісно співпрацює з Інститутом гастроентерології НАМН України (директор – д.мед.н., професор Ю. М. Степанов), Українським НДІ промислової медицини, м. Кривий Ріг (директор – д. мед. н., професор Т. А. Ковальчук), із головним позаштатним гастроентерологом МОЗ України, професором, членом-кореспондентом НАМН України, д. м. н. Н. В. Харченком, Інститутом фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського АМН України, м. Київ (директор – академік АМН України, д. мед. н., професор Ю. І. Фещенко).

– група неврології та пограничних станів;

Науковий неврологічний підрозділ був організований у 1959 році як сектор клініко-експертного відділу. В 1968 році було відкрито клінічне неврологічне відділення, на базі якого і став функціонувати науковий підрозділ.

Основні напрямки наукової і практичної діяльності:

– вивчення епідеміології, особливостей, динаміки інвалідності та наукова розробка медико-соціальної експертизи, медичної і соціально-трудової реабілітації хворих та інвалідів унаслідок захворювань нервової системи (цереброваскулярна патологія, наслідки черепно-мозкових травм і запальних, демієлінізуючих захворювань центральної і периферійної нервової систем, захворювання внаслідок іонізуючого опромінення та інші хвороби);

– розробка, удосконалення та впровадження сучасних методів дослідження хворих з захворюваннями нервової системи, направлених для уточнення важкості та кількісної характеристики функціональних порушень, у тому числі й експериментально-психологічних досліджень;

– підготовка і впровадження в практику роботи органів охорони здоров'я та соціального захисту України навчальних посібників, методичних рекомендацій, винаходів, статей, тез доповідей, раціоналізаторських та інших розробок за матеріалами виконаних науково-дослідних робіт;

– проведення обстеження хворих і інвалідів із захворюваннями нервової системи та супутньою патологією, винесення їм консультативних лікарсько-експертних висновків;

– проведення відновного лікування хворих та інвалідів;

– надання консультативно-методичної й організаційної допомоги лікарям-експертам лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій, а також практикуючим лікарям лікувально-профілактичних закладів;

– організація і проведення підвищення кваліфікації лікарів із медико-соціальної експертизи, медичної і соціально-трудової реабілітації хворих з захворюваннями нервової системи.

У відділенні вивчались причини інвалідизації та розроблені критерії медико-соціальної експертизи і соціально-трудової реабілітації при сірингомієлії, віддалених наслідках однократної та повторної черепно-мозкової травми, гіпертонічній хворобі з церебральними гіпертонічними кризами, церебральному атеросклерозі та інших цереброваскулярних захворюваннях у людей молодого і похилого віку, вібраційній хворобі, радіаційних ураженнях нервової системи, цереброваскулярних катастрофах, демієлінізуючих захворюваннях, професійних захворюваннях периферійної нервової системи та інших.

Співробітники відділення дали оцінку ефективності соціально-трудової та медичної реабілітації при судинних захворюваннях головного мозку, черепно-мозковій травмі, інфекційних захворюваннях центральної нервової системи та інших.

За період функціонування підрозділу були підготовлені 17 кандидатських і 2 докторські дисертації. За останні 10 років співробітники опублікували 420 наукових праць, у тому числі 18 методичних рекомендацій та 8 навчальних посібників для лікарів-експертів МСЕК і ЛКК, а також лікарів лікувально-профілактичних закладів МОЗ України.

Наукові співробітники разом із співробітниками інших підрозділів Інституту брали активну участь у підготовці сучасних редакцій «Інструкції з встановлення відсотків втрати професійної працездатності внаслідок професійних захворювань та трудового каліцтва», «Інструкції про зв`язку смерті з професійним захворюванням та каліцтвом», у складанні Державної типової та проектів базових програм реабілітації для інвалідів унаслідок патології центральної та периферичної нервової систем, спінальної патології, виконували профільні завдання МОЗ.

За останні 5 років у неврологічному відділенні виконані та виконуються 3 науково-дослідні роботи.

Клінічна база неврологічного відділення розрахована на 50 ліжок. Щороку обстежуються і лікуються близько 1300 хворих, із яких 57–68 % – пацієнти, котрі поступають на експертизу обмеження життєдіяльності (по оскарженню рішень МСЕК близько 40 %), 36–38 % хворих проліковані за реабілітаційними програмами МСЕК.

Для обстеження хворих застосовуються сучасні електрофізіологічні (ЕЕГ, дослідження спричинених потенціалів (зорових, слухових, сомато-сенсорних), електронейроміографія та ін.), ультразвукова допплерографія, дігітальна рентгенографія, комп'ютерна рентгенівська та магнітно-резонансна томографія (на базі клінік регіону та країни), експериментально-психологічні дослідження.

Співробітники відділення беруть участь у підвищенні кваліфікації лікарів-експертів області та країни, відвідуючи виїзні цикли підвищення кваліфікації, а також під час проведення цільового навчання лікарів, наукових розробок по тематиці інституту. За 5 років проведено підвищення кваліфікації по МСЕ і соціально-трудовій реабілітації 350 лікарям.

У практичну лікувально-реабілітаційну діяльність відділення впроваджені сучасні методи лікування та немедикаментозної реабілітації (фізіотерапія, лікувальна фізкультура, кінезіотерапія) згідно з провідними європейськими та світовими рекомендаціями (тренажер ходи, використання апаратури для вертикалізації пацієнтів Parapodium), методика пропріоцептивної корекції К. О. Семенової з використанням рефлекторно-навантажувальних комбінезонів «Гравістат», методика «терапія примусовими рухами» (сучасний комплекс устаткування для механотерапії), що проводяться на базі сучасного фізіо- та кінезіотерапевтичного комплексу Інституту. Впроваджені сучасні методики лікування спастичності та фокальних гіперкінезів, естетичної медицини з використанням препаратів ботулотоксину. Із 2007 року у відділенні впроваджено метод транскраніальної магнітної стимуляції (магнітний стимулятор Нейро–МС) для відновлення значних рухових розладів центрального та периферичного походження.

В рамках співробітництва з Українською асоціацією з боротьби з інсультом (УАБІ, президент М. Є. Поліщук) відділення бере участь у проведенні щорічних освітніх проектів «Академія інсульту» (Київ) та «Карпатські читання» (Ужгород), взаємодіє із міжнародним проектом «Сітка лікарів» (США, координатор Роксолана Горбовій), у рамках якого проводяться щомісячні Інтернет-семінари з актуальних питань неврології та внутрішньої медицини, проводяться планові публікації у журналах «Судинні захворювання головного мозку» та «Нейронревю», здійснюється проведення міжнародних освітніх проектів з нейрореабілітації (Велика Британія, професор Удо Кішке, Антоні Вард). У Дніпропетровську започатковано проведення Дня боротьби з інсультом.

Від 2009 року на базі відділення проводиться щотижневий регіональний спеціалізований консультативний прийом щодо хвороби Паркінсона та інших екстрапірамідних захворювань нервової системи. З 2010 року у Дніпропетровську започатковано проведення Дня хвороби Паркінсона (конференція для хворих та їхніх родичів).

Співробітники відділення підвищують свою кваліфікацію, проходячи стажування у закордонних клініках (2004, Christian-Doppler Klinik, Salzburg, Austria, 2010, North Staffordshire Rehabilitation Centre, Stoke-on-Trent, United Kingdom), регулярно беручи участь у конференціях, конгресах та семінарах міжнародного та українського рівня (10th, 12th, 13th Congresses of the European Federation of Neurological Societies (2006 Глазго, Шотландія, 2008 Мадрид, Іспанія, 2009 Флоренція, Італія), 10th Conference of Movement Disorders Society (2007, Стамбул, Туреччина, 2009, Париж, Франція), 6th World Congress for Neurorehabilitation (2010, Відень, Австрія), 2nd World Parkinson`s Congress (2010 Глазго, Шотландія), 13th European Stroke Confe-rence (2004 Манхайм, Німеччина), EFNS Academy for Young Neurologists (2006, 2008 Стари Сплави, Чехія), Salzburg Cornell Seminar in Neurology (1999, 2005 Зальцбург, Австрія), Rehabilitation medicine (2005 Зальцбург, Австрія), 6th Scandinavian Confe-

rence “From Diagnostic to Management of Parkinson Disease”(2006 Стокгольм, Швеція), Levodopa Education and Awareness Program (VIP LEAP 2007 Стамбул, Туреччина, 2008 Рейк`явік, Ісландія, LEAP 2009 Манчестер, Велика Британія), Forward Levodopa Education and Exchange (FLEX 2010 Берлін, Німеччина, 2011 Барселона, Іспанія), 4th International Congress on the Improvement of then Quality of Life on Dementia, Epilepsy, MS and Peripheral Neuropathies (2006), I та II Російські міжнародні конгреси: «Цереброваскулярная патология и инсульт» (2004, Москва; 2007, Санкт-Петербург, Росія), конгреси та пленуми Українського товариства неврологів, психіатрів та наркологів, конференції з питань екстрапірамідних захворювань, медико-соціальної експертизи, підтримують тісні контакти із неврологами ближнього та дальнього зарубіжжя (Росія, Австрія, Німеччина, США, Велика Британія, Чехія, Швеція, Фінляндія, Греція).

Співробітництво підрозділу неврології та пограничних станів з науковими та клінічними центрами на території України має широку географію: Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України (Харків), Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця МОЗ України (Київ), Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупіка МОЗ України (Київ), Інститут нейрохірургії ім. А. П. Ромоданова АМН України (Київ), Вінницький національний медичний університет ім. Н. І. Пирогова МОЗ України (Вінниця), ВГО «Українська асоціація боротьби з інсультом» (Київ), клініка «Борис» (Київ) – зі всіма установами укладені договори про співробітництво.

– група психоневрології, психотерапії та медичної психології.

Підрозділ організовано у 2010 році. Своє існування він починає з 1946 року, коли була створена психофізіологічна лабораторія. З 1969 до 1972 р. був сформований сектор психіатрії та медичної психології під керівництвом О. Г. Віленського. У 1975 році почали працювати психологи на посаді молодшого наукового співробітника. У липні 1983 р. відділ було реорганізовано і лише у 2002 р. відкрито відділення медичної психології та психотерапії.

Основні напрямки наукової та практичної діяльності відділу полягають у вивченні провідних психологічних станів у ситуації хронічного інвалідизуючого захворювання, що спричиняють інвалідизацію хворих чи її зниження; удосконалення оцінки життєдіяльності з позиції МКФ; визначення психологічного реабілітаційного потенціалу та прогнозу; розробка психокорекції та психодіагностики в структурі психологічного складника індивідуальних програм реабілітації інвалідів у залежності від інвалідизуючої патології. Психофізіологічна корекція та нейропсихологічна реабілітація – один із напрямків психологічного консультування.

За останні 5 років у підрозділі була підготовлена 1 кандидатська дисертація та нині виконуються 2 кандидатські дисертації (всі під керівництвом д. мед. н. І. В. Дроздової); опубліковано 92 статті та 25 тез у вітчизняних, фахових та зарубіжних виданнях, прочитано 42 доповіді на з’їздах та конференціях різного рівня; видано 4 методичних рекомендації, 2 монографії, 1 навчально-методичний посібник з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту як навчально-методичний посібник для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти», отримано 6 свідоцтв про реєстрацію авторського права на науково-письмовий твір.

Зовнішнє співробітництво підрозділу представлено участю у роботі Спеціалізованої Вченої ради Д 08.601.02 при ДЗ «Дніпропетровська державна медична академія МОЗ України» та ДУ «Інститут гастроентерології НАМН України».

2. Відділ медико-соціальної експертизи та реабілітації при захворюваннях хірургічного та ортопедо-травматологічного профілю у сполученні з ураженнями периферичної нервової системи (згідно з наказом № 13 від 02.02.2015 року) складається з двох груп:

1) група медико-соціальної експертизи (МСЕ) та реабілітації при захворюваннях хірургічного профілю;

У 2014–2016 роках виконується НДР за темою: «Розробити стандарти медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів унаслідок захворювань гепатобіліарної системи та підшлункової залози». За результатами роботи розроблені стандарти медико-соціальної експертизи у хворих унаслідок захворювань підшлункової залози. Запроваджений новий спосіб мініінвазивного хірургічного лікування порожнистих утворень підшлункової залози. Вдосконалена програма медичної реабілітації у хворих, оперованих з приводу ускладненої патології підшлункової залози.

Вдосконалюються технології хірургічного відновного лікування хворих та інвалідів унаслідок гострих та хронічних захворювань вен нижніх кінцівок, атеросклерозу артерій нижніх кінцівок (у т. ч. діабетична периферична ангіопатія), гриж черевної стінки, жовчнокам’яної хвороби, хронічного панкреатиту, доброякісної патології аноректальної зони.

За останні п’ять років надруковано 47 наукових праць, 4 методичні рекомендації, отримано 6 патентів України на корисну модель, готується до друку монографія. У 2015 році захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за темою: «Обґрунтування вибору мініінвазивного хірургічного лікування у хворих на післятромботичну хворобу нижніх кінцівок».

Підрозділ активно співпрацює з науковцями НІХТ ім. О. О. Шалімова, кафедрою хірургії та травматології ФПО та кафедрами хірургії Дніпропетровської медичної академії.

2) група МСЕ та реабілітації інвалідів із наслідками травм та ортопедичних захворювань у сполученні з ураженнями периферичної нервової системи.

Наукові дослідження групи присвячені розробці принципів медико-соціальної експертизи та реа-

білітації при таких патологіях, як деформації і контрактури передпліччя та кисті, наслідки ушкоджень розгиначів кисті і пальців.

Медична ефективність роботи підрозділу полягає у встановленні об'єктивних критеріїв на основі нейрофізіологічних даних під час встановлення групи інвалідності внаслідок хребетно-спинномозкових травм. Використання нових даних у науці та медицині. Економічна ефективність роботи полягає у стабілізації та зниженні рівня первинної та накопиченої інвалідності, зниженні рівня пенсійних виплат та зменшенні прямих витрат держави на лікування та реабілітацію інвалідів за рахунок зниження кількості встановлених груп інвалідності, враховуючи дані нейрофізіологічних досліджень. Соціальне значення дослідження полягає у підвищенні якості надання медико-соціальної експертної допомоги.

В 2014–2016 роках виконується НДР за темою: «Патофізіологічні механізми формування обмежень життєдіяльності у пацієнтів з наслідками хребетних та спинномозкових травм».

Упроваджені нові та вдосконалені методи хірургічної корекції, спрямовані на зменшення функціональної недостатності кисті та кінцівки загалом. Розроблені нові й удосконалені існуючі методи реконструктивно-відновного лікування наслідків ушкоджень розгиначів кисті і пальців. Біомеханічно обґрунтовані показання оперативних реконструкцій розгинального апарату при різних варіантах його ушкодження.

Результати наукової діяльності травматологічного відділу тільки за останні 5 років представлені в дисертаційній роботі, 2 науково-методичних посібниках, 4 методичних рекомендаціях, 4 патентах.

Результати проведених наукових досліджень обох груп відділу знайшли широке використання у практичній діяльності ЛПЗ та МСЕК.

3. Відділ досліджень медико-соціальних проблем та епідеміології інвалідності:

– група досліджень медико-соціальних проблем інвалідності та реабілітації інвалідів (колишній одноименний науковий відділ).

Відділ є теоретичним науковим та медико-практичним підрозділом інституту.

Існування та діяльність підрозділу простежується з початку 60-х років минулого сторіччя, коли відділ працював у складі трьох співробітників та його функціями були: статистика інвалідності та організаційно-методична робота у ВТЕК України. У подальшому, з метою вирішення актуальних завдань, що стояли перед соціальним забезпеченням, зокрема, – з профілактики і зниження інвалідності, вдосконалення роботи ЛТЕК, у 1986 році в інституті на його базі був організований відділ досліджень медико-соціальних проблем інвалідності.

Основна діяльність підрозділу спрямована на проведення науково-організаційної роботи інституту, його стратегічного розвитку, на аналіз ефективності його наукової діяльності щодо виконання наукової тематики, розробку й удосконалення науково-організаційних форм і методів управління науковим процесом, упровадження результатів наукових досліджень у практику.

Сприяє підвищенню ефективності науково-дослідних робіт, раціональному їх плануванню на рівні, що відповідає сучасним досягненням світової медичної науки; визначає (разом з науковими відділами інституту) перспективні наукові напрямки, які є актуальними для практики медико-соціальної допомоги населенню України; сприяє організації оптимального інформаційного забезпечення працівників наукових і клінічних підрозділів інституту; розвитку винахідницької та раціоналізаторської діяльності шляхом удосконалення патентних і науково-інформаційних досліджень на всіх етапах виконання науково-дослідних робіт.

Група досліджень медико-соціальних проблем інвалідності та реабілітації інвалідів надає допомогу співробітникам у проведенні науково-інформаційних та патентних досліджень (як самостійно, так і у складі авторських колективів інших наукових відділів), сприяє високоефективній науково-дослідній та інноваційній роботі й одержанню конкурентоспроможної наукової продукції в ній. Проводить роботу, контактуючи з іншими підрозділами інституту за планом, затвердженим директором інституту. Бере участь в організації і проведенні наукових конференцій, нарад, формує пропозиції відповідно до пріоритетних напрямів наукової діяльності.

Обсяг роботи визначається відповідно зі штатною чисельністю і продуктивністю обладнання, яке має відділ.

– офтальмологічне відділення. У зв'язку з виробничою необхідністю офтальмологічний науковий відділ перепрофілювали в однойменне відділення. *Офтальмологічне відділення* почало своє самостійне існування в інституті з 1968 року під керівництвом професора Й. Л. Ферфільфайна. За його безпосередньою участю була створена спеціалізована офтальмологічна експертна служба в Україні, єдина система реабілітації інвалідів по зору, система медико-соціальної реабілітації працівників підприємств УТС, сліпих і слабозорих дітей, науково обґрунтовані показання та протипоказання для працевлаштування інвалідів і хворих із вадами зору. За результатами наукових досліджень захищенні кандидатські та докторські дисертації.

Сьогодні у відділенні працюють фахівці-старші наукові співробітники, кандидати медичних наук, висококваліфіковані лікарі. Відділення виконує кропітку і багатогранну роботу: водночас є і науковим центром соціальної офтальмології у державі, і висококваліфікованою експертно-діагностичною базою, і багатопрофільною офтальмологічною клінікою. З 2003 року відділення набуло статусу «Центр медико-соціальної реабілітації інвалідів по зору», в якому отримують лікування та психологічну підтримку інваліди з усіх куточків України. Упродовж року на його базі обстежуються та проходять лікування близько 1,5 тис. інвалідів, включаючи надання консультативної допомоги. Одним з найважливіших напрямків роботи є медико-соціальна експертиза. Щорічно в офтальмологічному відділенні за направленнями спеціалізованих та двопрофільних МСЕК обстежуються близько 400 пацієнтів. У відділенні проводяться практичні заняття

для лікарів, які підвищують кваліфікацію на кафедрі МСЕ факультету післядипломного навчання Дніпропетровської медичної академії, навчання на робочому місці лікарів-експертів та лікарів лікувально-профілактичних закладів, котрі займаються питаннями медико-соціальної експертизи та реабілітації дітей та дорослих – інвалідів по зору. Тісна співпраця офтальмологічного відділення зі МСЕ дає змогу виробити єдину систему поглядів і підходів до медико-соціальної експертизи хворих із патологією очей.

За останні 5 років фахівці відділення активно брали участь у наукових розробках інституту, впровадженні у практичну діяльність новітніх медичних технологій, у тому числі авторських засобів лікування та обстеження хворих і інвалідів з очною патологією, здійснювали моніторинг і аналіз первинної інвалідності по зору в Україні. Співробітники відділення опублікували: 1 монографію, 2 науково-методичних посібники, 12 статей, 25 тез; захищена 1 кандидатська дисертація.

Останніми роками лікарі відділення брали активну участь у роботі з'їздів, конгресів, науково-практичних конференцій, обласних офтальмологічних товариствах, засіданнях товариства сліпих і таке інше. Співробітники офтальмологічного відділення за цей час прочитали більше 45 доповідей, лекцій з основних питань епідеміології інвалідності по зору в Україні, медико-соціальної реабілітації інвалідів по зору, соціальної адаптації та інтеграції у суспільство осіб з вадами зору.

Відділення активно співпрацює із провідними науковими офтальмологічними закладами держави: Науково-дослідним інститутом очних хвороб та тканинної терапії ім. В. П. Філатова; кафедрами офтальмології КМАПО, Дніпропетровської медичної академії, іншими науково-практичними центрами офтальмології.

Базою для проведення наукових досліджень та медико-експертного й реабілітаційного обслуговування населення України є ***клініка інституту*** (головний лікар інституту – к. мед. н. Дмитро Олександрович Бондарук, заступник головного лікаря з медичних питань –Лариса Вольтівна Кузьміна). Клініка існувала з моменту організації інституту. У довоєнний період основним завданням клініки було проведення відновного лікування інвалідів з числа колишніх військовослужбовців, в основному – учасників громадянської війни.

Вся робота клініки спрямована на науково-практичну діяльність інституту. Основні завдання клініки:

- вирішення складних питань медико-соціальної експертизи (експертні хворі направляються на консультації або по оскарженню рішення МСЕК з областей України, а з ЛОР, очною та кардіологічною патологією – з усієї республіки);
- надання методичної допомоги щодо питань МСЕ всім областям України;
- практична допомога МСЕК щодо вирішення складних експертних питань (виїзд до областей бригад наукових співробітників та лікарів);
- забезпечення хворих та інвалідів обстеженням відповідно до планів наукових досліджень інституту;
- впровадження наукових методичних розробок у роботу клініки;
- розробка методів реабілітації інвалідів;
- реабілітація хворих з тяжкою патологією.

Для проведення ІІІ рівня медико-соціальної експертизи в Україні в інституті створена медико-експертна комісія під керівництвом к. мед. н., ст. н. с. І. Я. Ханюкової.

Клініка інституту розрахована на 300 ліжок і має у своєму складі 7 стаціонарних відділень: терапевтичне, неврологічне відділення – по 50 ліжок; кардіологічне відділення - 45 ліжок; відділення медико-соціальної експертизи та реабілітації при захворюваннях хірургічного профілю на 35 ліжок з виділенням 10 ліжок для хворих з отоларингологічною патологією; відділення реабілітації на 35 ліжок з виділенням 5 ліжок для хворих з психосоматичною патологією; відділення медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів з наслідками травм та ортопедичними захворюваннями у сполученні з ураженнями периферичної нервової системи на 50 ліжок; офтальмологічне відділення – 35 ліжок; а також:

– консультативно-поліклінічне відділення;

– експертно-аналітичне відділення;

– загальноклінічна медична служба.

Параклінічні підрозділи: група анестезіології; клініко-діагностична лабораторія; рентгенодіагностичний кабінет; кабінет функціональної та ультразвукової діагностики; фізіотерапевтичний кабінет; кабінет лікувальної фізкультури та спортивної медицини; господарчо-обслуговуюча служба.

Консультативно-поліклінічне відділення було створене для надання консультативно-діагностичної допомоги хворим. У відділенні також ведеться лікувально-профілактична робота по проведенню щорічного профілактичного обстеження і лікування співробітників інституту з різною патологією, проводиться диспансеризація співробітників інституту. Прийом ведуть лікарі-терапевти, травматолог, уролог, офтальмолог, ендокринолог, невропатолог, кардіолог, отоларинголог, хірург.

Лікарі відділення проводять роботу по профілактичному огляду робітників і службовців підприємств, пов'язаних з шкідливими умовами праці (отримане свідоцтво про атестацію клініки інституту на право проведення мед. оглядів робітників першої категорії).

Актуальність роботи консультативно-поліклінічного відділення обумовлена високим рівнем захворюваності та інвалідності внаслідок патології внутрішніх органів, нервової системи, ендокринної системи, системи кровообігу, офтальмологічної патології, особливо серед осіб працездатного віку.

Основне завдання відділення – надання консультативно-діагностичної допомоги хворим та інвалідам, які госпіталізовані в клініку інституту, і забезпечення ритмічної роботи з областями України з госпіталізації хворих.

Щомісяця розсилаються експертні путівки по областях України в центри МСЕ згідно з їхніми запитами. Реєстрація хворих, які госпіталізовані в інститут, ведеться з використанням комп'ютерної бази даних.

Для хворих гастроентерологічного профілю проводяться дослідження в ендоскопічному кабінеті (ФГДС, ФКС).

Створення рентгенодіагностичного кабінету сталося у серпні 1947 року, де на посаді першопроходців відповідно до наказу за № 232 від 01.08.47 року у Дніпропетровському філіалі ЦІЕПІНу працювали 3 співробітники. Перший завідуючий кабінету І. В. Гнилорибов – фронтовик, яскрава та сильна особистість – у 1950–1953 очолював клініку філіалу, з 1954 до 1955-го директор філіалу ЦІЕПІН, відрізнявся особливою методичністю мислення, глибоким знанням рентгенології та організаторськими здібностями. Заслужено став у подальшому легендою Дніпровської рентгенології. За більш ніж 60 років на базі рентгенодіагностичного кабінету інституту працювали 34 особи.

В 2004 році реконструйований рентгенодіагностичний кабінет отримав універсальний рентгенодіагностичний апарат фірми «Villa Medical Sistem» (Італія) з електронно-оптичним перетворювачем у комплексі з комп'ютером і відповідним програмним забезпеченням, у рентгеноскопічному режимі реального часу, доповнений на 2006 рік приставкою – приймач малодозовий з цифровою обробкою зображення «Альфа – Р» (ООО ТОВ «Телеоптик», м. Київ). Досвід роботи з використанням робочих автоматизованих станцій для перегляду електронних рентгенівських зображень та перейти до сучасних комп'ютерних цифрових технологій і створення бази електронного архіву рентгенодіагностичних досліджень пацієнтів усіх областей України та ближнього зарубіжжя, та власного сервера з можливістю у недалекій перспективі розвитку телерадіології з усіма МСЕК України (інсорсінг, аутсорсінг). Ці дані будуть надавати об'єктивні і відповідні параметри для підтримки зусиль експертів МСЕ та осіб, які визначатимуть політику в просуванні відповідних критеріїв і керівних принципів для належного використання телерадіології в клінічній практиці.

Кабінет рентгенодіагностичний існує і сьогодні як самостійний підрозділ закладу, очолює його лікар-рентгенолог вищої атестаційної категорії, к. мед. н. Л. В. Мирончук. За 2011–2015 роки виконана дисертаційна робота «Променева діагностика наслідків травм ліктьового суглоба в практиці медико-соціальної експертизи».

Останнім часом розроблена методика цифрового рентгенологічного дослідження для оцінки функції ліктьового суглоба та всієї верхньої кінцівки; визначена частота наслідків травм ліктьового суглоба за даними рентгенографії, які зустрічаються в практиці медико-соціальної експертизі; вперше розроблені абсолютні рентгенограмометричні показники кісток верхньої кінцівки у дорослих та вдосконалені рентгенограмометричні критерії для оцінки функції ліктьового суглоба при різних ступенях порушення функції верхньої кінцівки; вперше проведений порівняльний аналіз рентгенологічних методик (конвенційної, цифрової рентгенографії, комп'ютерної томографії) й ультразвукового дослідження у визначенні структурно-функціонального стану ліктьового суглоба при віддалених наслідках травм; удосконалена класифікація вторинного посттравматичного деформуючого артрозу з врахуванням рентгеноморфологічних і рентгенофункціональних ознак; уперше розроблені шанси виникнення ускладнень та вивчені можливості прогнозування розвитку після травматичних контрактур та деформуючого артрозу ліктьового суглоба в практиці МСЕ.

Для практичного використання в рентгенологічному кабінеті розроблений алгоритм променевого дослідження хворих з наслідками травматичних ушкоджень ліктьового суглоба, що дає змогу краще визначати функціональний стан верхньої кінцівки, встановлювати об'єктивні рентгенологічні критерії порушення функції ліктьового суглоба; запропонована методика цифрової рентгенографії верхньої кінцівки покращила можливості лікарів-рентгенологів у діагностиці патологічних станів ліктьового суглоба, дала змогу зменшити променеве навантаження на хворих і витрати хворих і держави на рентгенівську плівку. Крім того, запропоновані рентгенограмометричні виміри дають змогу легко вирахувати за допомогою комп'ютерної обробки рентгенограми; запропоновані рентгенологічні критерії вторинного посттравматичного деформуючого артрозу ліктьового суглоба дають змогу більш об'єктивно визначати ступінь його виразності та ступінь обмеження функції верхньої кінцівки загалом.

Результати досліджень упроваджені в роботу Інституту, обласної клінічної травматологічної лікарні м. Харкова, обласної клінічної лікарні м. Дніпропетровська.

Щорічно рентгенодіагностичний кабінет інституту виконує рентгенологічні дослідження (більш ніж 10 тисяч на 2015 рік), з них виконано просвічувань 2060, спеціальні дослідження (методики) – 4984.

Лабораторія експертно-реабілітаційної, ультразвукової та функціональної діагностики – структурний підрозділ інституту з багатоцільовою спрямованістю в науково-практичній діяльності. Виконуючи роль інформаційної бази наукових відділів і клінічних підрозділів інституту при вирішенні медико-експертних питань, лабораторія реалізує такі напрямки:

– розробка методичних підходів і науково обґрунтованих критеріїв оцінки стану життєдіяльності хворих і інвалідів унаслідок різних захворювань, визначення їхнього реабілітаційного потенціалу і прогнозування якості життя;

– освоєння нових ультразвукових та функціональних методів діагностики, спрямованих на об'єктивізацію патологічних процесів, визначення ступеня і виразності зміни функції органів і систем, оцінку функціональних резервів організму, ранню діагностику прихованих патологічних порушень;

– забезпечення необхідним обсягом функціонально-діагностичних досліджень експертних і реабілітаційних хворих семи клінічних підрозділів інституту;

– підготовка та підвищення кваліфікації кадрів з питань функціонально-діагностичних досліджень в області медико-соціальної експертизи;

– надання консультативно-методичної допомоги лікарям МСЕК і лікувально-профілактичних закладів щодо організації проведення функціональних методів досліджень та трактування їхніх результатів.

Історія *фізіотерапевтичної служби* клініки інституту бере свій початок з 1958 року. Саме в цей час в Інституті відкрився кабінет електролікування, який очолив кандидат медичних наук І. М. Сосін. Потім, через півтора року, був створений кабінет лікувальної фізкультури для реабілітації хворих із наслідками поліомієліту і дитячим церебральним паралічем. Для цієї ж категорії пацієнтів почали широко застосовуватися різні схеми фізіотерапевтичного лікування. Вони демонструвалися на ВДНГ СРСР у І968 році, за що їхній автор І. М. Сосін був нагороджений медаллю ВДНГ.

У фізкабінеті розроблено і впроваджено в практику понад 30 раціоналізаторських пропозицій. З 1965-го до 1997 року для лікарів видано 13 керівництв, довідників і монографій із фізіотерапії, загальним накладом понад 260 тис. примірників. На базі кабінету розроблено і видано 15 методичних рекомендації із різних питань фізіотерапії. На робочому місці на курсах спеціалізації по фізіотерапії підготовлені для роботи у фізкабінетах будинків-інтернатів 9 медичних сестер, 5 лікарів пройшли підготовку з освоєння методик електронейроміостимуляції, електростимуляції слухових нервів, ультразвукової терапії офтальмологічної патології.

Освоєні методики лікування алергологічних хворих і хворих на бронхіальну астму із застосуванням фізіотерапевтичного апарату БРС-2М. У 2001 р. кабінет очолила лікар-невролог А. П. Півник.

Кардинальні зміни структури ЛФК почалися в квітні 2002 року. За ініціативою і завдяки активності адміністрації Інституту було відремонтовано і переобладнано приміщення площею 130 м^2, укомплектованого сучасними тренажерами. У січні 2003 року зал ЛФК №1 був введений в експлуатацію, завдяки цьому значно збільшився об'єм охоплення пацієнтів заняттями з ЛФК.

Упродовж 2004 року на місці солярію в корпусі № 3 будувався, а з серпня того ж року почав працювати зал ЛФК № 2, площею 80 м^2, оснащений сучасним устаткуванням.

Розширилася і служба ЛФК. Як окремий підрозділ кабінет лікувальної фізкультури почав працювати з 2 березня 2009 року із 14 співробітниками.

Завідувач кабінету лікувальної фізкультури та спортивної медицини, лікар ЛФК та СМ Є. В. Канюка у червні 2015 року отримав вищу кваліфікаційну категорію.

Завдяки введенню в роботу нових залів ЛФК і збільшенню штатного розкладу, кількість пролікованих пацієнтів методами ЛФК збільшилася з 757 в 2002 році до 4378 в 2015 році.

У комплексі сучасного лікування захворювань різних органів і систем істотне місце разом із медикаментозним лікуванням посідає немедикаментозна реабілітація, що включає використання фізичних чинників (фізіотерапевтичне лікування) і спеціальних тренувань порушених функцій організму (лікувальна фізкультура, ерготерапія, кінезотерапія).

У даний час кабінет фізіотерапії і лікувальної фізкультури має всі технічні умови та кадри для повноцінної реалізації даного комплексу в лікуванні пацієнтів клініки інституту. Вказані методики застосовуються у понад 60 % хворих.

У роботі кабінету використовуються передові вітчизняні і зарубіжні технології реабілітації, одержані співробітниками інституту під час стажувань у провідних реабілітаційних клініках України та Європи.

Арсенал методик містить електротерапію, фототерапію, гідротерапію, спелеотерапію, термотерапію, біорезонансну терапію, різноманітні методики масажу, голкорефлексотерапію.

Особливу увагу слід звернути на використовування методик стимуляцій, необхідних пацієнтам неврологічного, травматологічного і соматичного напрямів, покликаних забезпечити максимально швидке відновлення функціональних порушень шляхом специфічної електронейроміостимуляції, що має фізіологічну спрямованість.

Комплекс лікувальної фізкультури і кінезотерапії оснащений сучасним устаткуванням вітчизняного і зарубіжного виробництва, що призначене для ранньої вертикалізації пацієнтів (Parapodium, Dr. Pemer, Польща), навчання їх навичок ходьби (тренажер ходьби, Роботметалургінвест, Україна), механотерапії при захворюваннях опорно-рухового апарату, базової ерготерапії, розташованих у залах лікувальної фізкультури. Активно використовується методика дозованої ходьби в зеленій зоні інституту, що забезпечує різнобічний вплив на фізичний і психоемоційний стан пацієнтів.

Ще однією особливістю нашого підрозділу є використання мультидисциплінарного підходу в наданні допомоги пацієнтам із проведенням протягом дня декількох моторних реабілітаційних методик, інтегрованих у комплекс медикаментозної терапії і оперативної корекції, що проводиться в клінічних відділеннях.

Співробітники фізіотерапевтичної служби клініки інституту постійно удосконалюють свій професійний рівень на курсах підвищення кваліфікації, тематичних курсах, передатестаційних циклах, а також виступають з доповідями на науково-практичних конференціях та з'їздах фахівців фізичної реабілітації з міжнародною участю.

Основний напрямок і завдання *клініко-діагностичної лабораторії* (завідувач Л. В. Зеркаль) – це виконання комплексу методів досліджень, які використовуються для одержання об'єктивних даних про стан функціональних систем організму. Лабораторія проводить обстеження експертним, тематичним, реабілітаційним хворим, яких забезпечує клінічними, біохімічними та бактеріологічними дослідженнями.

В лабораторії проводяться дослідження по 115 методиках: 47 біохімічних, 46 клінічних та 22 мікробіологічних. За останні 5 років у лабораторії виконано близько 1,4 млн. аналізів та обстежено понад 38 тис. хворих та інвалідів. Кадровий потенціал КДЛ: фахівці з вищою освітою – 6, з базовою та неповною вищою освітою – 1. Вищу кваліфікаційну категорію мають 3 лікарі-лаборанти, із 8 лаборантів три мають вищу категорію. Співробітники клініко-діагностичної лабораторії за п'ятирічний період опублікували 8 наукових статей і 15 статей у співавторстві з науковцями відділень клініки.

Можливості лабораторії постійно розширюються за рахунок сучасних аналізаторів: MICROS-60, BTS-330, автоматичних лічильників формених елементів крові, сучасних наборів реагентів для виконання біохімічних і бактеріологічних досліджень. Усе це покращує надійність результатів лабораторних досліджень, а також підвищує кваліфікацію персоналу. Лабораторія – постійний учасник української програми зовнішньої оцінки якості – «Українського Референс-центру клінічної лабораторної діагностики і метрології НДСБ «Охматдит»», що суттєво удосконалило точність, правильність, якість і діагностичну інформативність лабораторних показників. Це, безумовно, важливо в вирішенні питань медико-соціальної експертизи і реабілітації інвалідів, а подальше вдосконалення медико-соціальної експертизи і реабілітації можливе тільки при більш широкому клініко-діагностичному обстеженню хворих на сучасному рівні для підвищення якості діагностики, контролю за ефективністю лікування, виявленню граничних станів і вибору правильного прогнозу захворювання.

Отже, наявність кваліфікованих кадрів, сучасної матеріально-технічної бази дає змогу колективу інституту успішно вирішувати поставлені перед ним завдання. Фундаментальний системний підхід до визначення пріоритетності наукової і науково-практичної роботи інституту, відповідно до потреб суспільства, проведення і впровадження результатів в практичну діяльність служби МСЕ, професіоналізм, наукова зрілість колективу інституту, постійна робота щодо підвищення кваліфікації співробітників – це ті складники, які здатні забезпечити якість і високу ефективність його функціонування.

Ми також упевнені, що постійна зміна законодавчої бази з питань медико-соціальної експертизи з урахуванням вітчизняних та світових наукових досягнень, вплив громадських організацій інвалідів на формування суспільної думки, контроль держави за виконанням програм, які спрямовані на покращання рівня життя інвалідів шляхом надання їм високоякісних медичних та соціальних послуг, робить необхідним подальший теоретичний та практичний розвиток медико-соціальної експертизи в Україні.

37 РОКІВ РАЗОМ!

Л. Ю. Науменко, В. М. Березовський, В. А. Кльованик, І. С. Борисова, В. В. Чемирисов, Г. Д. Фесенко

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України»

В історії двох славетних закладів Міністерства охорони здоров'я України 2016 рік ознаменувався визначними подіями: 100-річчям з дня заснування Державного закладу «Дніпровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України» (ДЗ «ДМА МОЗУ») та 90-річчям Державної установи «Український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності Міністерства охорони здоров'я України» (ДУ «Укр. держ. НДІ МСПІ МОЗ України»).

Співдружність закладів упродовж всієї історії є зразком єдності освіти та науки в нашій державі.

Кафедра медико-соціальної експертизи і реабілітації факультету післядипломної освіти (ФПО) (ДЗ «ДМА МОЗУ») упродовж 37 років спрямовує свою професійну діяльність на розв'язання актуальних проблем медико-соціальної експертизи при інвалідизуючих захворюваннях та реабілітації хворих і інвалідів. За історично короткий час завдяки тісній співдружності та взаємодії з колективом співробітників (ДУ «Укр. держ. НДІ МСПІ МОЗ України») кафедра стала провідним навчально-методичним центром підготовки лікарів-експертів у нашій державі.

За час її існування тут підвищили кваліфікацію близько 14 тисяч лікарів різних спеціальностей та більш як 550 спеціалістів Фондів соціального страхування. Крім того, більше 300 лікарів-експертів Республіки Молдова та Придністровської Молдавської Республіки змогли отримати знання з актуальних питань медико-соціальної експертизи на курсах тематичного удосконалення.

Ініціатором створення кафедри медико-соціальної експертизи стала ректор Дніпропетровського медичного інституту, заслужений діяч науки і техніки України, заслужений діяч вищої школи УРСР,